

3. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация : пер. с англ. / Т. А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
4. Добросклонская Т. Г. Вопросы изучения медиатекстов (опыт исследования современной английской медиаречи) / Т. Г. Добросклонская. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 288 с.
5. Калинина Ю. М. Композиция художественного текста как средство выражения его антропоцентричности : дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.01 “Русские языки” / Ю. М. Калинина. – Липецк, 2009. – 217 с.
6. Киосе М. И. Лингво-когнитивные аспекты аллюзии (на материале заголовков английских и русских журнальных статей): дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.20 “Русские языки” / М. И. Киосе. – М., 2002. – 281 с.
7. Кисельов А. М. Структура, семантика і прагматика газетно-журнальної статті на країнознавчу тему (на матеріалі французьких та російських періодичних видань) : автореф. дис. на стиск. учен. степ. канд. філол. наук: спец. 10.02.19 / А. М. Кисельов. – К., 1994. – 20 с.
8. Потапенко С. І. Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти / С. І. Потапенко. – Ніжин : Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя, 2009. – 391 с.
9. Потапенко С. И. Когнитивно-риторическая методика выявления речевых эффектов: Медовый месяц Барака Обама / С. И. Потапенко // Studia Germanica et Romanica: Иноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання. – Донецьк, 2009. – Т. 6, № 2. – С. 67–78.

УДК 811.111:165.194

Твердохліб Д.Ю. (Чернівці)

КАТЕГОРІЯ «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ» ЯК КОНСТИТУЕНТ БРИТАНСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Розглядається категорія «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ», особливості та механізми транспозиції смислу у процесі її номінації. Робиться спроба визначити місце даної категорії у британській мовній картині світу.

Ключові слова: категоризація, категорія, мовна картина світу, політичний дискурс.

Рассматривается категория «ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДЕЯТЕЛЬ», особенности и механизмы транспозиции смысла в процессе ее номинации. Препринята попытка определить место данной категории в британской языковой картине мира.

Ключевые слова: категоризация, категория, языковая картина мира, политический дискурс.

This paper deals with the category of “POLITICAL FIGURE”, its characteristics and mechanisms of sense transposition in the process of its nomination. An attempt to determine the place of the given category in the British linguistic worldview is made.

Key words: categorization, category, linguistic worldview, political discourse.

Проблема категоризації світу є однією з найважливіших для когнітивної науки, зокрема когнітивної лінгвістики, адже саме категоризація є водночас і процесом, і результатом когнітивної діяльності людини. Дослідження концепцій категоризації має надзвичайно тривалу історію, що бере свої початки ще з античності (Платон, Арістотель) і знаходить чільне місце в дослідженнях багатьох іноземних та вітчизняних лінгвістів (Л.фон Вітгенштейн, Дж. Брунер, Р. Ленекер, Б. Ворф, Дж. Лакофф, Е. Рош, Дж. Тейлор, Р.М. Фрумкіна, О.С. Кубрякова, М.М. Болдирев, О.В. Кравченко, О.О. Селіванова).

Мета статті, що є фрагментом комплексного лінгво-когнітивного дослідження категорії «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ», – спроба визначити лінгвістичний статус цієї категорії в координатах британської мовної картини світу, що передбачає виконання таких **завдань**: визначити поняття категорії, розглянути багаторівневу структуру категорії «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ» у британському політичному дискурсі, а також охарактеризувати механізми транспозиції змісту у процесі номінації розглядаєної категорії. **Актуальність** роботи полягає у відсутності дослідження даної категорії з огляду на діяльнісний аспект, що дотепер залишався поза увагою. **Матеріалом** висвітлення складають фрагменти політичного дискурсу у Британському національному корпусі (BNC) кількістю 8935 одиниць.

Категоризація використовується для групування об'єктів у класи, ґрунтуючись на їхній подібності. Ці класи називаються категоріями, або концептами, і можуть бути структурованими ієрархічно. Категорії відіграють центральну роль у сприйнятті, навчанні, спілкуванні та мисленні. Людина використовує таксономічні, скриптові та тематичні категорії, щоб категоризувати й осмислювати об'єкти реального світу [7].

Категоризація відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні мовної картини світу (далі МКТ), що, у свою чергу, історично сформована в пізнанні спільноти й відображена в мові сукупністю конкретних уявлень про світ. Ці уявлення зумовлюють певні національно-культурні особливості, притаманні мовному колективі. Сам термін уведений у науковий обіг Л.Вайсгребером, та ідея бере свій початок ще від В. фон Гумбольдта [5]. Проблемою МКС займався чимало науковців, що розглядали рівні МКС та її структуру (Н.Д. Арутюнова, Ю.Д. Апресян, Ю. Степанов, Г. Брутян, А. Вежицька, І.Б. Левонтіна, Н. Сукаленко, Л. А. Лисиченко). Британська мовна картина світу як одна з англомовних картин світу характеризується рядом базових національно-специфічних концептів, які можна зобразити у вигляді лексико-семантичних полів, ядрами яких будуть ключові слова PROSPERITY (процвітання), INDIVIDUALISM (індивідуалізм), CLASS (клас), FREEDOM (свобода) [2, с. 4–10]. Очевидно, що всі ці поняття мають аксіологічний та антропоцентричний

елементи, а досліджувана нами категорія «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ», будучи універсальною, у британській МКС буде набувати національно-специфічних рис. Засобами репрезентації політичного діяча в сучасному британському політичному дискурсі є не лише окремі слова, але й певні словосполучення та фразеологічні одиниці. Тому, розглядаючи лінгвокатегорію «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ», доцільно вести мову про сукупність лексичних засобів, що об'єктивують знання про суб'єкт політичної діяльності, фіксовані у британському варіанті сучасної англійської мови, а також про оказіональні феномени, що виникли в мовленні, однак ще не стали загальноживаними. На думку О.Й. Шейгал, «політичний дискурс є знаковим утворенням, що має два виміри – реальний та віртуальний, тоді як у реальному вимірі він розуміється як текст у конкретній ситуації політичного спілкування, його віртуальний вимір включає вербальні і невербальні знаки, орієнтовані на обслуговування власне сфери політичної комунікації, тезаурус прецедентних висловлювань, а також моделі типових мовних дій і уявлення про типові жанри спілкування в даній сфері» [6].

Розглядаючи дану лінгвокогнітивну категорію, необхідно взяти до уваги також і сам діяльнісний аспект, адже політична діяльність, як і будь-яка діяльність, неодмінно матиме такі ключові компоненти, як мета або ж ціль, засоби досягнення мети, процес діяльності й результат. Відповідаючи наведеній моделі, політична діяльність має чітко окреслені суб'єкти, активні за своєю природою. Рушійною силою такої активності, тобто цілеспрямованої політичної діяльності, є наявність політичного (у сукупності й у залежності з іншими) інтересу. Обсяг активності, зумовлений спроможністю суб'єкта впливати на поведінку людей (взаємодіяти з іншими суб'єктами політики), підкоряти політичні дії розробленим цілям, викликати зміни в політичному середовищі [4, с. 235–280]. Отже, можна визначити основний набір категоріальних ознак, що дозволять нам стверджувати, що певний об'єкт належить до даної категорії. Такими ознаками, на нашу думку, будуть:

- політична активність (традиційно пасивні політичні суб'єкти (наприклад, соціальний прошарок, який не бере участі в політичному процесі, або ж інститути, що мають радже формальний характер), аж ніяк не може розглядатися як фрагмент категорії);

- добровільність (суб'єкт лише за умови наявності власного наміру та задуму вважається суб'єктом, бо в разі його діяльності відповідно до наміру стороннього суб'єкта, він автоматично стає об'єктом політичної діяльності (наприклад, «маріонеткові політики»);

- контрольованість (як здатність суб'єкта скеровувати власні дії відповідно до наміру для досягнення певного результату політичної діяльності);

- адгерентність до посади (суб'єкт політичної діяльності є особою, що професійно займається даною діяльністю, прагне або ж обіймає певну громадську посаду, яка у свою чергу може бути засобом політичної діяльності або її результатом);

- суспільна значущість.

Класичні категорії мають структуру «пучка» ознак. Дані ознаки являють собою множину всіх властивостей, характерних для елементів даних категорій та тих, що виокремлюються в процесі теоретичного наукового пізнання. Структура категорії зображується схемою «вмістилище», а структура ієрархії – схемою «частина – ціле», а також вертикальною схемою. Так, кожен вищу категорію можна розглядати як ціле, а нижчі категорії складають її частини [1, с. 3–33].

Таким чином, можна виділити 6 основних рівнів категоризації:

1.	Вищий	<i>Людина</i>
2.	Метакатегоріальний	<i>Діяч</i>
3.	Категоріальний	<i>Політичний діяч</i>
4.	Базовий	<i>наприклад: безпартійний політик, партійний політик; політик, що має титул чи обіймає посаду</i>
5.	Тематичний	<i>наприклад: дипломат, депутат, міністр</i>
6.	Субтематичний	<i>наприклад: депутат парламенту, міністр зовнішніх справ.</i>

На думку Дж. Лакоффа, основою категоризації є діяльність загальних для всіх людей когнітивних механізмів, що проявляються у вигляді певних когнітивних моделей, а для опису процесу категоризації можна використовувати когнітивні моделі таких 4 типів: пропозиціональні, схематичні, метафоричні та метонімічні моделі. Два останні типи становлять особливий інтерес для нашого дослідження. Метафоричні моделі передбачають наявність області джерела (source) та об'єкта цілі (target). Під час переносу структура моделі області джерела переноситься на відповідну структуру області цілі. Метонімічний перенос відбувається в межах однієї концептуальної області. Отже, категорія як ціле може сприйматися крізь призму меншої підкатегорії чи субкатегорії [3, с. 12-51].

Тезаурус он-лайн словника Macmillan Dictionary подає – синонімічний ряд, що складається із 42 слів та словосполучень, таких як: *political figure, politician, backbencher, carpetbagger, congressman, congressperson, congresswoman, cross-bencher, dove, elder statesman, Eurocrat, Eurosceptic, free marketeer, front bencher, gentleman, gentlewoman, hawk, House Majority leader, independent, lawmaker, member, Member of Parliament, MEP, MP, MSP, oppressor, parliamentarian, pol, politico, public figure, senator, Sir Humphrey, sitting member, spin doctor, spinmeister, statesman, statesperson, stateswoman, strongman, warmonger, whip*. Очевидно, що цей список можна було б поповнити кількома іншими словами, як, наприклад, *President* чи *Vice-president*. Однак, зважаючи на той факт, що ці поняття не є реаліями, присутніми у британській картині світу, і вживаються переважно для позначення політичних діячів іноземних країн, наразі ми дозволимо собі упустити ці поняття. До того ж не можна оминути важливість оцінного елементу цих понять, адже тоді як нейтральне забарвлення притаманне переважній більшості вищенаведених лексем, такі лексеми, як *carpetbagger, cross-bencher, Eurosceptic, oppressor, warmonger* і *whip*, відображають досить різку негативну оцінку.

Використовуючи ресурс BNC, ми сформували вибірку із 8935 фрагментів британського дискурсу, серед них найчисленнішою групою є такі репрезентанти категорії «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ», як *MP* та *Member of Parliament* (разом 44,4%), далі йде *gentleman* (переважно у поєднанні “*hon. gentleman*”) – 25,5%, *politician* – 11,8% та *senator* – 7,5%. Решта представлені невеликою кількістю прикладів, даючи в загальній кількості лише 10,8%.

Повертаючись до типології когнітивних моделей, що використовуються для опису процесу категоризації, неможливо не звернути увагу на вагу метафоризації, розглядаючи такі приклади, як *carpetbagger* (*someone who gets involved in politics in a place away from where they live, because they think they will be more successful there*), *dove* (*a politician who wants to use peaceful methods to solve problems rather than fighting*), *hack* (*a junior politician or official who does boring work for a political party and is not respected*), *hawk* (*a politician who prefers using military force to more peaceful methods*), *spin doctor* (*someone whose job is to give journalists information that makes a politician or an organization seem as good as possible*), *strongman* (*a political leader who uses force or threats to keep power*), *war monger* (*a politician who tries to start a war*). Метонімічний перенос особливо яскраво репрезентуватимуть *whip* (*an official in a political party whose job is to make certain that other members go where they are needed and that they vote in the correct way*), *backbencher* (*an ordinary member of the British Parliament who does not have a senior position*), *cross-bencher* (*a member of the house of lords who does not belong to any particular political party*)[8].

Проаналізувавши валентність лексеми *strongman* як одного з найвдаліших, на нашу думку, прикладів метафоричного переносу (*strongman* – у XIX ст. так називали лише силача в цирку, а пізніше, за аналогією, цей номен почав використовуватися на позначення безпринципного диктатора), ми помітили такі закономірності лексичної сполучуваності: *a/the + strongman* (11%), *the + NOUN (in possessive case) + strongman* (наприклад: *the republic's strongman*)(16%), *a/the + ADJ + strongman* (наприклад: *a wilting strongman, the Iraqi strongman*) (73%). Лексема *backbench/-er*, будучи репрезентантом метонімізації як одного з механізмів транспозиції змісту, походить від *backbench* (задня лава, місце, де сидять рядові члени уряду) і позначає власне рядового парламентаря. Її сполучуваність представлена такими варіаціями: *a/the + backbencher* (24%), *NUM + backbencher* (наприклад: *one backbencher*)(12%), *backbencher + NOUN (proper name)* (наприклад: *backbencher Michael Stephen*)(12%), *a/the/- + NOUN + backbencher* (наприклад: *a Tory backbencher, a government backbencher*)(26%), *a/the/- + ADJ + backbencher* (наприклад: *a loyal backbencher, senior backbencher*)(22%), *a/the+ ADV + ADJ + backbencher* (наприклад: *a more critical backbencher*)(2%), *a/the + ADJ + CONJ + ADJ + backbencher* (наприклад: *a senior and influential backbencher*)(2%).

Отже, аналіз особливостей категорії «ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ» як одного з фрагментів британської МКС дозволяє зробити **висновок** про те, що дана категорія охоплює широке смислове поле у британській МКС і посідає надзвичайно важливе місце у британському політичному дискурсі. **Перспективно** подальших розвідок є здійснення аналізу досліджуваної категорії в американському політичному дискурсі та порівняння особливостей категорії в американській та британській МКС.

Список літератури

1. Голованова Е.И. Категория профессионального деятеля: Формирование. Развитие. Статус в языке /Е.И. Голованова // Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова РАН. – 2-е изд., исправл. и доп. – М.: ООО «Изд-во «Эллис», 2008. – 304 с.
2. Городецька О.В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу XX століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О.В. Городецька. – К., 2003. – 21 с.
3. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов /Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 23. Когнитивные аспекты языка. – М., 1998. – С. 12–51.
4. Політологія : підручник / Ю.М. Розенфельд, Л.М. Герасіна, Н.П. Осипова, та ін. – Харків : Право, 2001. – 397 с.
5. Семчинський С. В. Загальне мовознавство / С.В. Семчинський. – К. : Вища школа, 1988. — 328 с.
6. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса : автореф. дис. на соискание учен. степени док. филол. Наук : спец. 10.02.01 “Русский язык”, 10.02.19 “Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика” / Е.И. Шейгал. – Волгоград, 2000. – 31 с.
7. Frey, T., Gelhausen, M., & Saake (2011). Categorization of Concerns – A Categorical Program Comprehension Model. In Proceedings of the Workshop on Evaluation and Usability of Programming Languages and Tools (PLATEAU) at the ACM Onward! and SPLASH Conferences. October, 2011. Portland, Oregon, USA. P.2 [Electronic Resource]. – Mode of access : <http://ecs.victoria.ac.nz/foswiki/pub/Events/ PLATEAU/Program/plateau2011-frey.pdf>. – Categorization of Concerns – A Categorical Program Comprehension Model.
8. Macmillan Dictionary [Electronic Resource]. – Mode of access: <http://www.macmillandictionary.com/thesaurus-category/british/Politicians>. – Macmillan Dictionary. Thesaurus. Politicians.